

מזת יקזת הכר שזה

וואס דורך איר שפירט מען די זיסקייט פונ'ם באשעפער

משיחותיו של הגאון רבי מנחם ברוך יאזעע שליט"א בעל 'מתיקות התורה'

סיפור לשולחן שבת

מלים שיכולות להרס
מלים שיכולות לבנות

"ויחן שם ישראל נגד ההר" זה שאמר הכתוב "הרְכִיבָה דְרִכֵי נַעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם"; בקש הקב"ה לתן תורה לישראל בשעה שיצאו ממצרים, וכיון שהיו רבים זה עם זה לא נתנה להם עד שבאו למדבר סיני ונעשו כלם אגדה אחת שנאמר "ויחן שם ישראל נגד ההר" - 'כאיש אחד בלב אחד' - אמר הקב"ה, התורה כלה שלום ואתננה לאמה שכלה שלום (תנחומא ישן).

ולפיכך נתנה תורה על הר סיני שהיה שפל מכל ההרים האחרים ללמדנו שבכדי לזכות לקבלת התורה עלינו להיות שפלים וכנועים.

אדם שחשב שמגיע לו הכל וכלם צריכים לכבד אתו הוא יריב עם כלם, מאידך, אדם שפל שמרגיש שלא מגיע לו כלום הוא חי בשלום עם כלם, ולפעמים ה' מזמן לאדם אנשים שישפילו אותו בכדי שיקנה שלמות ולא ישתרר על הבריות. ונביא פאן ספור נפלא בענין זה:

נולדתי עם אף גדול מהרגיל, כילד עם פרצוף קטן זה בלט מאד, בדרך כלל זה לא הפריע לי, אולם היו שני ילדים גדולים ממני שגרו בשכונתי, <<

לקח מהפרשה

הדרך לקבלת התורה...

ולפיכך יתרו שבא מבחוצ, עמד וספר לכלל ישראל את המדות הטובות שראה אצל משה, והוא זה שאמר למשה רבנו "והודעת להם את הדרך ילכו בה" ודרשו חז"ל שהפונה היא ללמד את העם להתנהג משורת הדין - כמשה רבנו.

ודבריו של יתרו פעלו אצל כלל ישראל יותר מכל אדם אחר שהיה מדבר בשבח משה, שכן אין עדות גדולה מאשר עדותו של יתרו שהכיר את משה עוד לפני שהיו לו תלמידים, ובפרט שיתרו היה אדם הרחוק מדרך ה' ששמש כמר לעבודה זרה, ואין לו נגיעה לשבח את משה, ואם הוא מעיד על מדותיו הטובות כולם ידעו שזה אמת.

ויתרו יעץ להעמיד גם שרי אלפים שידיברו עם העם מגדלת משה כדי שהעם ילכו בדרך הטובות ועל ידי זה לא יצטרכו לדיני תורה הנובעים ממריבות ומחלוקות. ולפיכך אמונת חכמים הנה מו"ח קנינים שהתורה נקנית בהם, היות שבכדי לזכות לקבלת התורה צריך לקבל הכנעה ממונהגי ישראל, בענין שהמשנה פותחת במסכת אבות: "משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע".

וכבר האריך בזה מו"ר רבי אביגדור מילר זצ"ל על הפסוק בפרשתנו שמשה אמר "כי יבא אלי העם לדרש אלקים - שאי אפשר לקנות קרבת ה' אלא על ידי שבאים לתלמידי חכמים.

וזה שנאמר "כי השתות יהרסון צדיק <<

פרשתנו פרשת מתן תורה פותחת בביאתו של יתרו ואף נקראת על שמו היות שדרך ארץ קדמה לתורה, ההנהגה בין משה ליתרו ובין משה לצפורה הם ההכנה לקבלת התורה, כמאמר חז"ל (מכילתא דרשב"י): "גדול השלום שהוא קודם לשבחו של הקב"ה, שכן מצינו שלא פתח משה ליתרו לא ביציאת מצרים, לא בעשרת הדברות ולא בקריעת ים סוף ולא במן ובשלו, אלא בשלום תחלה שנאמר וישאלו איש לרעהו לשלום ואחר כך יוספר משה לחותנו" וגו'.

כאשר יצא משה במידת לקראת חותנו - ששם אתו בכלא שנים רבות - זה למד את כל ישראל כמה משה מעריך את אשתו שיצא לקראתה וכן לקראת אביה, היות שהחסד שעשה עמו יתרו שנתן לו אשה, היה יקר מאד בעיני משה וכסה על כל הצער שגרם לו.

ולא עוד אלא, שענין השלוח של אשת משה נכתב בפרשתנו ולא במקום שנכתב כל הענין של הליכת משה למצרים עם אשתו ובניו, היות שכאשר ראו כולם כמה משה מעריך את אשתו, הברר שמה שמשה שלח אותה, זה היה רק בכדי שלא יסבלו במצרים, וכפי שבאר פאן רש"י בשם חז"ל.

ויתרו הכיר את משה עוד לפני שנעשה מנהיגן של ישראל, וראה את מדותיו הנפלאות שהכיר טובה ליתרו עצמו ונהג בו כבוד ושמר בנאמנות על צאנו, והכל היה לפני משורת הדין, שהרי יתרו גרם לו צער,

כמו שבאר הגר"א על הפסוק "יערף כמטר לקחי", שהתורה נמשלה למטר שמצמיח את מה שארעו באדמה, כאשר אדם זורע עונה והכנעה למודו יביא לו מדות טובות, מאידך אדם שבא ללמוד עם גאוה בכדי להפגין ידענות ובכדי להשתרר על הבריות אזי למודו מצמיח לו גאוה. וזה שרוד מלפנו מבקש בתהלים "דרך שקר הסר ממני ותורתך חנני" - שכאשר אדם דבק בדרך של אמת, שהוא מחפש את קרבת ה' - אזי ביכלתו לבוא ל"תורתך חנני".

ולפעמים הקב"ה שולח לאדם זמנים של קשי שהוא מרגיש בצד וזה לטובתו, כי ה' יודע שאם הוא יהיה מערב מדי בחברה הוא יחפש כבוד וגדלה מאנשים במקום לעבד את הבורא. וכן יש אנשים בעלי כשרונות חלשים וזה לטובתם, בכדי שיהיו בשפלות וכך יזכו לבקש את ה' בלב נשבר ולהגיע לדרגות גבוהות, וכן יזכו על ידי השפלות לקבל מהתורה מדות טובות.

חז"ל אומרים שכאשר נשמת האדם עולה למרום שואלים אותו "נשאת ונתת באמונה?" ועלינו לדעת שזה לא רק במי שיש לו חנות ובמי שעושה עסקים, אלא כל אחד ואחד בתחום שלו שהוא עסוק עם בני אדם ובעקר עם בני ביתו - בוחנים אותו איך הוא נהג לגביהם, האם הלך לפי הדין והקפיד על כל דבר, או שהוא נהג לפנים משורת הדין ונתן הרגשה טובה בבית. כאשר אדם גאותו וחושב שהכל מגיע לו הוא דרך על כלם והוא אפילו לא מבחין בכך, מאידך כאשר אדם שפל וכנוע הוא מחפש כיצד לעזר לאחרים ולרומם אותם.

...הבנינים שהיו נראים עמידים, וקרסו בדקה אחת של רעדה, מלמדים אותנו שעלינו לבחון את הפנימיות שלנו...

לכל אחד ואחד יש מעלות וקנינים שאין לאחרים, ואדם שחשב שהכל מגיע לו והוא צריך להיות הכי מצליח ורק הוא יודע הכל - אינו מסגל לראות שיש לאחרים ולו אין, ומיד הוא מחפש חסרונות אצל אחרים וכך הוא מרגיש שהם לא שווים מאומה וכך כבד בתוך לבו הוא אכזב קנאה - וזו היתה דרכו של המן שלמרות שהיה לו כל טוב הוא חפש מה יש למרדכי יותר ממנו וזה אכל אתו מקנאה ושום דבר לא היה שווה בעיניו, כמו שאמר "וכל זה איננו שווה לי".

להבדיל אלף אלפי הבדלות מרדכי הצדיק חפש תמיד איך להטיב עם הבריות, ובעקר דאג לאשתו - אסתר המלכה - כמו שנאמר "ויככל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה". אדם שהוא שפל חשב על אחרים כיצד לעזר ולסייע תמיד, וכלם חפצים להיות בקרבתו, וגם אם הוא רואה אנשים מצליחים ממנו זה לא מחליש את דעתו כי הוא מכיר במעלותיו וחסרונותיו ואינו מחפש לעצמו את כל הכבוד והתהלה.

ולפיכך אנו פותחים את הפקשות בתפלת שמנה עשרה על הדעת, לפני שאנו מבקשים תורה בכרבת 'השיבנו אבינו לתורתך' אנו מבקשים שיהיה לנו חכמה שיש בה דעת כמאמר חז"ל: "כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבלה טובה הימנו" - תלמיד חכם צריך להוציא מהלמוד דעת של קרבת ה' ודעת של שלום בבית.

וככל שאדם מתבונן בגדלת ה' פמה טוב וחסד הוא משפיע עלינו, זה מביא לנו עוד שפלות ועוד עונה. וכאשר אדם בעונה, הוא מעריך את כל הטוב שהוא מקבל מה' ומשלוחיו הרבים ובפרט מבני ביתו.

מה פעל" - הצדיקים הם יסודות העולם, וכאשר לא מעריכים תלמידי חכמים ומזלזלים בהם ובמעשיהם, יסודות העולם רועים, וכן האשה היא היסוד של האדם שנקראת 'קרקע עולם', וכימים אלו שקרקע העולם רועד עלינו לחזק את היסודות של הקדשה - את המדות הטובות ואת שמירת העינים, וכן לתת הרגשה טובה לכל אחד ואחד.

והמהות של התלמידי חכמים זה המדות הטובות שהם מקרינים, ובענין שמשושה המחיש לכלל ישראל הנהגה שלפנים משורת הדין מהי! וזה ענין ברבת התורה לפניך, ברכה מלשון כריעת בך - לפני שאנו הולכים ללמוד עלינו לבא עם הכנעה בכדי לקבל מהלמוד מדות טובות ואהבת ה'.

לפי דברנו יבאר מה שנראה כסתירה בדברי חז"ל שבגמרא בבבא מציעא (ל:): אמרו חז"ל ש"לא חרבה ירושלים אלא על שלא דנו בה לפני משורת הדין", ומאידך בגמרא נדרים (פא.) אמרו חז"ל שהחרבן היה על שלא ברכו בתורה תחלה, שלפי הנ"ל מתבאר ששני מאמרי חז"ל אלו עולים בקנה אחד.

וכן בסוף הפרשה מובא האסור לעלות במעלות על המזבח בכדי שלא לנהג באבני המזבח מנהג בזיון, על מנת שישכיל בקל וחמר כמה צריך לנהג בכבוד בבני אדם ובעקר בבני הבית שהם דומים למזבח. כענין שמוכא במדרש תנחומא (וישלח): "בזמן שהאשה צנועה - מכפרת על ביתה כלשם שהמזבח מכפר - שנאמר אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך, ואין ירכתי אלא מזבח שנאמר ושחט אותו על ירך המזבח".

ובאמצע הפרשה מוכא עשרת הדברות, ללמדנו שבכדי לקבל את התורה צריך מדות טובות לפני הלמוד ואחרי, כמאמר רבי שמלאי: "תורה תחלתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים".

בימים אלו שנתקים "המביט לארץ ותדע" שמסמל לבלבול וחסר ישוב הדעת, וזה קרה בפרשת מתן תורה ללמדנו שלפני שאנו לומדים עלינו לערף חשבון נפש האם אנו נוהגים כראוי, ובעקר היאך אנו נוהגים בבית פנימה, האם אנו משתדרים או שאנו משרים אורה טובה סביבנו, הבנינים שהיו נראים עמידים חזקים וגבוהים וקרסו בדקה אחת של רעדה, מלמדים אותנו שעלינו לבחון את הפנימיות שלנו, לא להתנהג כראוי כלפי חוץ בלבד, אלא העקר להתנהג כראוי בבית ולא לשבר את הכלים בדקה אחת של פעם.

חז"ל אומרים (סנהדרין כב:): "אין אשה מתה אלא לאיש, ואין איש מת אלא לאשתו". לפעמים רק אחרי מאה ועשרים, אדם מעריך את כל הטוב שהיה לו מבן זוגו, שכל ההצלחה שהיתה לו היתה על ידו. מדוע נחכה עד לאחר מאה ועשרים בכדי להעריך את כל הטוב ולא נהנה מכך בחיינו!?

במסכת אבות נאמר "כל שחכמתו מרבה ממעשיו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרבין ושרשיו מעטין, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו. אבל כל שמעשיו מרבין מחכמתו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מעטין ושרשיו מרבין, שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אותו ממקומו - היסודות של התורה הם המדות הטובות ההארת פנים והסבלנות שהוא מקריב בבתו, והם מחזיקים את התורה שאדם לומד. כאשר אדם לומד בלי מדות טובות הוא עלול לבוא לידי גאוה מהלמוד,

"זכור את יום השבת"

חז"ל תקנו מצות קדוש בשבת על היין, שהוא גם משקה וגם משמח, כי יום שבת הוא יום שעלינו להתבונן בו בשפע הגשמי שהבורא נותן לנו כל השבוע, ולהודות על כך בשמחה גדולה.

לכן ביום השבת יש להתבונן בקב"ה וברב טובו, ולא להשאיר עם המאכלים והמשקים של שבת לבד, אלא לבא מהאכילה לאהבת ה', על שנתן לנו את כל המתיקות שנתן לנו ברוחני ובגשמי.

וזה 'זכור ושמור' שמור, זה ה'לא תעשה', וזכור זה מצות עשה, לזכור את ה' ואת כל הטוב שהוא משפיע עלינו, וכן כל המצוות שבתורה, מקשרים אותנו בקשר אמין, קשר של אהבה לבורא יתברך.

רעידת אדמה על מה ולמה?

בימים אלו ארעו כמה רעידות אדמה וקרסו בנגנים רבים וקברו אלפי אנשים חיים תחתם. חז"ל במסכת ברכות (נט.) אומרים, שרעידות האדמה נעשים כאשר הקב"ה מוריד דמעות על כלל ישראל שהם שרוים בצער, כאשר יהודי מצער את זולתו זה עלול לגרם לחרון אף ה'.

חז"ל במסכת כתובות מספרים מעשה נורא על רב רחומי שהיה רגיל לבוא לביתו בכל ערב יום הכפורים. בערב יום הכפורים אחד, נמשך מעט בלמודו והתאחר ואשתו היתה מצפה לו, וכאשר ראתה שהוא לא בא נשרה דמעה מעינה ובאותו זמן קרס הבית שהיה בו רב רחומי, ונפטר.

רעידת האדמה שהיתה סמוכה לארץ הקדש ואף הרגשה כאן בפלטיין של מלך, הנה קריאה עבורנו שנהיה בכבוד הבריות, ה' מדבר אלינו מרחוק מרב רחמי עלינו.

הקב"ה מעורר אתנו שהעולם הזה חולף וארעי, אדם טועה לחשב שהוא יחיה כאן לעד, שהכל יציב, אבל הקב"ה מצפה שנוכר אתו, שנדרב ממנו, שנעשה עסק מהטרקלין ולא מהפרוודור, וכאשר הקב"ה מזעזע את העולם זה מלמד אתנו שרק ה' חי לעד ושנדבק בו יתברך ונלך בדרכיו הקדושים.

בגמרא בתענית (כ: מובא: "לעולם יהיה אדם רך כקנה ואל יהיה קשה כארו, שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בקנה אין מזיזות אותו ממקומו אלא הולך ובא עמהן, דממו הרוחות עמד הקנה במקומו; אבל הארו אפילו כל הרוחות

שבעולם נושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו, כיון שנשבה בו רוח דרומית עוקרתו והופתו על פניו; ולא עוד אלא שזכה קנה לטול הימנו קלמוס לכתב בו ספר תורה נביאים וכתובים".

כלל ישראל נמשלו לקנה שאינם מקפידים והם רכים, ומוכנים לותר לאחרים על מקומם, ואפשר לומר שזה הענין שמתנענעים בלמוד ובתפלה לרמוז על הגמישות והנחת {ולכן הקנה עומד על מקום מים היות שהרפות הרמוזה בקנה היא היסוד לקבלת התורה שנמשלה למים, ואף המים עצמם רומזים למדות הרכות והענוה בכך שטבעם שהם עוזבים מקום גבוה והולכים למקום נמוך.

כאשר יש רוחות חזקות מאד ורעידת אדמה, ה' מעורר אתנו שנהיה ברפות, שלא נשתרר על הבריות ולא נחליש את דעתם, ובעקר בתוך הבית פנימה. לפעמים לוקח לאדם שנים רבות להעריך את המתנה הגדולה שהוא זכה להתחתן, וכן רבי עקיבא שישב מלמודו אמר: "שלי ושלכם שלה הוא" - כל מה שיש לי זה בזכות אשתי; וזה לא רק רבי עקיבא, כל אחד ואחד זוכה לכל טוב בזכות אשתו וצריף להעריף זאת, וכאשר אדם חי בתחושה כזו הוא לא שבר את הכלים על כל דבר קטן, הוא יודע שהוא מקבל מיליארדים מבני ביתו.

ולפיכך צותה תורה בסוף פרשתנו שלא להניף ברזל על המזבח, המזבח מסמל לאשה - לחסד - והספין מסמל לדיו, ללמדנו שצריף לנהג בבית לפנים משורת הדיו וכך נזכה לכל טוב.

"אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו"

ר' בערי גנוט מספר גס גדול שארע עמו: השבוע תוך כדי שבחון שררו רוחות עזות נכנסתי לתפלת מנחה בבית כנסת מוסיאוף בשכונת הבוכרים שבירושלים, כהכנה לתפלה יצאתי לבית הכסא ובצאתי ממנו לפתע ארע דבר מחריד... הרוחות נשבו בעצמה אדירה וארון ברזל כבד משקל שמשמש כתאים למתפללים נחת על פני בצמוד אלי ממש, וכפסע היה ביני לבין הגרוע מכל ח"ג. ה' יתברך רחם עלי והציל את נפשי לחיים טובים.

ארון הברזל שנחת

שבכל פעם שראו אותי שאלו אותי היכן אפשר להשיג כזה אף גדול כמו שיש לי, ומיד פרצו בצחוק.

היו עוד כמה ילדים בתלמוד תורה או במקומות שונים שלעגו לי, אבל הילדים שהיו שכני הציקו לי יותר מקלם. בכל פעם שהבחנתי בהם מרחוק, הייתי עובר לצד השני של הרחוב ופותרת במרוצה כדי לא להתקל בהם.

בהיותי כבן שבע גלוי לאמא שלי את המחלה הידועה רח"ל, הייתי ילד ולא הבנתי כל כך את משמעות הדבר, אך ראיתי שאמא שלי פחות מתפקדת והיא נראית חלשה מתמידה, היא הזקקה לנתוח וטפולים ולא יכלה לטפל בנו באותו הזמן, וכך עברתי לבדי לגור אצל דודתי.

בתור ילד, לעבר דירה ולהסתגל לשנויים זה לא דבר קל, ובטח כשעוברים למשפחה אחרת ולשכונה אחרת שזה בכלל לא קל, גם החשש לשלום אמי כרסם בשלות הנפש שעוד נותרה בי, השתדלתי לחזק את עצמי וקיומתי לטוב.

שבוע אחד אבי הגיע לבקר אותי ביום רביעי, ואמר לי שאמא מרגישה טוב יותר והיא תבוא לשבת הביתה ואני אבא להיות עמה בשבת, הוא הוסיף ואמר שאמא מאד חלשה וצריך להזהר לא להכביד עליה.

כל כך שמחתי לשוב הביתה; לקראת שבת אבי בא לקחת אותי הביתה, הרגשתי מאשר מאד, היתה לי הרגשה של שלווה ושל יציבות שהיתה כה חסרה לי באותה תקופה. במוצאי שבת התלויתי לאבי לתפלת ערבית, בדרך אמר לי אבי שאמא צריכה להמשיך טפולים וגם שעדין אין לה את הכוחות לטפל בנו, ולכן הוא יחזיר אותי לבית הדודים אחרי ההבדלה.

הרגשתי צער עמוק בלב ודמעות הציפו את עיני, אבל חזקתי את ליבי וקיומתי שתכף אמא תבריא ואוכל לשוב הביתה ולהתאחד עם הורי, אחי ואחיותי, כמו בימים המתוקים שהיו בזכרוני ושהתגעגעתי אליהם כל יום.

בסיום התפלה אבי התעכב מעט בבית הכנסת ואני יצאתי החוצה, לפתע הבחנתי בשני הילדים שהיו נוהגים להציק לי בשם מתקרבים אלי, לפני שהספקתי לברוח הם נצמדו אלי ושאלו אותי בקול: 'היכן אתה נמצא כל הזמן, מזמן לא ראינו את האף הגדול שלך', רציתי להבלע באדמה מרב בושה ומיד רצתי לעזרת הנשים של בית הכנסת, קרסתי על אחד הפסאות ופרצתי בבכי חסר מעצורים.

אחרי כמה דקות של בכי חשבת בלבי שאם אני כבר בכה, אני אתפלל על אמא שתבריא לגמרי ולא ישאר אצלה זכר מהמחלה ותוכל לשוב הביתה ולהיות עמנו תמיד.

זנכרתי במאמר חז"ל (יומא כג.) שהמלמד בחיידר אמר לנו: "הנעלבין ואינו עולבין, שומעין חרפתו ואינו משיבין... עליהן הכתוב אומר, ואהביו כצאת השמש בגברתו". אמרתי לה: "רבנו של עולם, אני סולח לילדים שמציקים לי וצוחקים עלי והעקר שתקבל את התפלה שלי"; דוקא באותו זמן שהייתי נע ונד ולא היתה לי קרקע יציבה, הרגשתי שרק ה' יכול לעזור לי וזה נתן לי בטחון עצום, ובסיום תפילתי הרגשתי הקלה גדולה בלבי ושבת הביתה בשמחה.

לאחר כמה שבועות אמא חזרה הביתה וגם אנו הילדים שבנו לבית, ערב אחד נגשתי לאמי ואמרתי לה שמציק לי להיות עם אף גדול, היא לטפה אותי בחם ואמרה: "תדע לך שכל אחד יש קשיים בחיים, אף אחד לא משלם, יש כאלו שיש להם בעיות במשפחה שלהם, ויש כאלו שיש להם בעיות בפרנסה; יש כאלו שיש להם מדות לא טובות, ויש כאלו שיש להם בעיות בבריאות; תשמח שלך יש בעיה חיצונית, תשמח שאנחנו בריאים ויש לך מדות טובות, ודוקא הקשי שיש לך זה מה שיבנה אותך ותהיה גדול בישראל".

על הקיר היתה תלויה תמונה של אחד מגדולי ישראל, ואמי הצביעה לי על התמונה ואמרה: 'אתה רואה את הצדיק הזה, גם לו היו קשיים אבל הוא התגבר ובזכות זה זכה להיות עבד ה' עצום, תדע לך בני היקר שמי שצוחק עליך זה מראה שהוא עצוב באמת והוא מחפש לשמח את עצמו במה שהוא צוחק עליך אבל זה לא מוסיף לו שמחה, אין לו מספיק שכל להבין שאסור לצחק על אחרים שהרי אין אדם משלם".

עברו שנים רבות וכיום אני משגיח בשיבה מסימת והדברים הללו שאמרה לי אמי מהדהדים עדין באזני, הרגשות ההשפלה שעברתי נצרכו בזכרוני ואני משנן זאת לילדי ולתלמידי ובעקר לעצמי. גם כאשר אני רואה את אחד מילדי או תלמידי שאינו נוהג בשורה, אני מוכיח אותו בדרך נעם ונוהר מאד שלא לפגוע בו.

הרגשתי בעמק נפשי כמה קשה וכואבת היא הפגיעה שאדם פוגע בחברו, מה כוחם של מלים, עד כמה מלים טובות יכולות לבנות וכמה מלים לא טובות יכולות להרס, אני משתדל מאד שלא לומר לשום ילד או תלמיד 'אתה לא מצלח', או 'אין לך שכל', או שאר משפטים שמשפילים את הנפש, אלא לומר 'זה לא מתאים לך להתנהג כך', 'אתה בחור טוב', וכן הלאה, משפטים של חזק ועידוד.

בכל הזדמנות אני משתדל להחמיא ולרומם ולהחדיר בלב הסובבים אותי כמה הם יקרים וטובים; ואותה תוצאה שהרגשתי על נפשי, אני רואה גם אצל אחרים - שמלים טובות, מהמאות ופרגונים, הם אלו שבונים את הנפש ונותנים כוחות להמשיך להתעלות בעבודת ה'.